

צילום: יאיר ברק



עפרה אייל גור אריה

עפרה אייל גור אריה, ללא
בותרת (מראה הצבה), 2012,
אקריליק על MDF.

אותן בדקדקנות ועד אחרון הפרטים,
ומקדישה תשומת לב רבה לחיקוי
המדויק של כל פרט: ארגוני קרטון
שמצאה בזבל, כולל חותמות הדואר
וסימני הדבק שנותרו עליהם, גלילי
קרטון המשמשים כמארזים, ספרים
ישנים המייצגים עולם הולך ונעלם
("יהודי פולין", "ימי פומפיי") ואריזות
של משחקים שאבד עליהם הכלח.
היא מעניקה לחפצים זנוחים ושוליים
מעמד של יצירות אמנות ובכך גואלת
אותם משיממונם, או אולי לחלופין
מקימה להם מצבה.

עפרה אייל יוצרת אובייקטים תלת
ממדיים הנראים כחיקוי מדויק
לחלוטין של המקור, אך גוף עבודתה
נובע בראש ובראשונה ממיומנותה
כציירת ומעיסוקה במסורת הטרומפלי
(Itrompe-l'oeil - בצרפתית: אשליית
העין). בחינתה את פני השטח של
הציור מיתרגמת לציור ריאליסטי
של פני השטח של אובייקטים שונים
על גבי לוחות עץ המדמים את
צורתם. היא מתמקדת בציור אריזות,
קליפות ריקות שהכילו תוכן בעבר
ואין להן ערך בפני עצמן, מציירת

חיימי פניכל

ללא בותרת, 2014, חול ודבק.



חיימי פניכל מאמין בחומר. הוא יוצר פסלים וירטואליים, לעתים עדינים
עד אין קץ, שבהם הוא מנסה "לפצח" חומרים שונים ולאלף אותם למדותו.
תהליך העבודה שלו ארוך וקפדני ואין בו קיצורי דרך, מעיד פניכל, שנעזר
לעתים בכלי עבודה של רופא שיניים כדי להגיע לרמת הדיוק הרצויה
בפיסול. הוא חוקר לעומק חומרים ודימויים המזוהים עם תרבות הבנייה
המקומית, כמו מנסה לפענח באמצעות הטיפול הקפדני בחומר את הקור
הגנטי של ההווה הישראלית. בעבודת נמלים של גילוף וחציבה בלבני
איטונג הוא יוצר פסלים עדינים כתחרה של מבנים מתפוררים; מרסק לוחות
MDF ומפסל מאבקת הנסורת שנוצרת אובייקטים רכים למראה, כמו מזרון
מקופל; בונה קרשי בניין מתעורבת של חול ודבק, לא מוותר על אף פרט
במרקמו של העץ ועל סימני המסמרים שנותרו בו. פניכל כורך תוכן בצורה
וחומר ברעיון. בהוצאתם של חומרי הבנייה מהקשרם המקורי ובחקירת
הזיכרונות התרבותיים הטמונים בהם, הוא יוצק בהם לא רק צורה חדשה כי
אם גם משמעות אחרת.



ביקורת אמנות

אני מחכה שנים להזדמנות לכתוב על האמנית עפרה אייל

בתערוכת יחיד נדירה, מפגינה אייל יכולת טכנית עילאית ועצמאות אסתטית מפעימה. שיר הלל לציירת ומאיירת לא מוערכת מספיק

אבי פיטשון  לעקוב

17 בפברואר 2021

אני מחכה שנים להזדמנות לכתוב על עפרה אייל, כי היא גאונה. אחת הציירות הטובות בארץ. להגיד עליה שהיא אנדרייטד זה אנדרסטייטמנט. אייל, כמו אמנים ישראלים אחרים שהם אוטוסיידרים, לא מציגה הרבה. כדי לתפוס תערוכת יחיד שלה הדרמתי עד לקיבוץ ניר עוז שבצפון הנגב המערבי, בערך באמצע בין פארק אשכול לח'אן יונס.

האם אייל אוטוסיידרית מבחירה או בעל כורחה? גם וגם. היא מתעקשת על עצמאות יצירתית מוחלטת והיא אחוזה חשש, שלא לומר אימה, משייכות: לקליקות, אופנות וחוקים כתובים ולא כתובים של עולם האמנות. האימה הזו נוכחת בכותרת התערוכה, "בינה גורדון בקו פרשת המים" – אייל המציאה לעצמה פסבדונים שמשחרר אותה מהציפיות ממנה, מקורות החיים שלה (למרות שהיא בוגרת תואר שני בבצלאל, לא בדיוק פדיחה), מהזהות שלה. בינה הוא שמה האמצעי וגורדון הוא שם אמה מלפני הנישואין: היא ניצבת על קו פרשת המים בין האמיתי לפיקטיבי. הטקסט האוצרותי של חיים חפץ נפתח במלים "לדמות הבדיונית 'בינה גורדון' אין נסיון חיים, לפיכך היא חופשית! אפשרויות היצירה שלה לא מוגבלות בחלל ובזמן... היא לא חייבת דין וחשבון".

פרט מתוך "עולם מאחורי עולם". מגנום אופוס בגוף יצירתה של אייל צילום: רועי מונדר

מבחינת אסתטיקה ותמות, אייל נמצאת מחוץ לאופנה, לזמן ולמקום, אבל מתכתבת בתשוקה עם תולדות האמנות

האאוטסיידריות שלה קשורה לתכונה נוספת, נדירה בנוף האמנות המקומי – צניעות. בסיור שערכה למבקרים בתערוכה היא הפציעה בהסברים מבעבעי ידע, תחושות ואסוציאציות מתולדות האמנות, הספרות, ביולוגיה, תיאולוגיה, מיתולוגיה, פסיכדליה, מיסטיקה ותרבות פופ, אבל הבהירה שהיא איננה אינטלקטואלית ידענית.

האמנות שלה מבוצעת ביכולת טכנית ומקצועית לעילא. מבחינת אסתטיקה ותמות, אייל נמצאת מחוץ לאופנה, לזמן ולמקום, אבל מתכתבת בתשוקה עם תולדות האמנות.

ללא כותרת, ציור בטכניקת טרומפ-לזיל, אקריליק על אמדיאף, 2014. מגייסת את ה"עבודה בעיניים" לאמירה
משלה צילום: רועי מונדר

העבודה המרכזית בתערוכה, מגנום אופוס בגוף יצירתה אם יורשה לי, היא "עולם מאחורי עולם", רישום בשחור לבן שבוצע בעט דיגיטלית במחשב, בגובה מטר וחצי וברוחב שמונה וחצי מטרים. לא צריך להיות ידען גדול כדי לזהות דמיון לסגנונות איור שליוו יצירות ספרותיות לילדים ולנוער שרבים מאיתנו גדלו עליהם – אליס בארץ הפלאות, פיטר פן, החלילן מהמלך, הרוח בערבי הנחל, פו הדב; יצירות למבוגרים כמו "שירי תום וניסיון" של ויליאם בלייק, ויצירות שבין לבין כמו סאגת "שר הטבעות". הרישום מצוי בטווח שבין איור לספרי ילדים, איורי אגדות-עם וקומיקס השואב מז'אנר הפנטזיה, מחובר אסתטית על ידי רוח תור הזהב של האיור האנגלי בחצי השני של המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20, ותמטית על ידי הרומנטיקה הפרה-רפאליטית. להלן רשימת מצאי חלקית של הפנורמה של אייל: ילדים וילדות, נערים ונערות (חלקם דיוקנאות במראה בן-זמננו של בנה ובתה הטינאייג'רים), פטריות, גמדים, פיות, לטאות, קיפודים, שועלים, עכברים, חלזונות, אווזים, טווסים, צבאים, ינשופים, ארנבים, שפיריות, ילדים שרוכבים על חלק מהחיות הללו שחלקן לבושות כבני

אדם, האל פאן במספר הופעות, תהלוכות מלכותיות, ספינות מפרשים, עצים עם תווי פנים מזוקנים, ושלוש טירות שנעקרו ממקומן עם האדמה שמתחתיהן ונסקו השמימה.

ללא כותרת, אקריליק על עץ, 2013. חפצים בסוף מעגל חייהם צילום: רועי מונדר

כל זה אולי נשמע כעניין לילדים ולא "אמנות רצינית", אבל הכוונות של אייל רציניות ביותר. היא מדברת על הדרך בה האחים גרים החלו לקבץ אגדות בתחילת המאה ה-19. לקראת אמצעה עמל אליאס לנרוט על איסוף שירי-עם פיניים ויצר את ה"קאלוואלה" האפית. בתחילת המאה ה-20 היו אלה ביאליק ורבניצקי שליטתו פנימי מדרש לכדי "ספר האגדה". אייל שואבת השראה ממאורות אלה ומסד יצירתה הוא אותו רצון לשמור על מיתוס חי. ואייל איננה בחזקת נזיר ימי-ביניים המעתיק כתבי קודש מתפוררים לאור נר למען הדורות הבאים, היא מעורבת בסיפור. לדוגמה, היא מצביעה במהלך הסיור על דמות ילדה שישובה איפשהו באמצע ולמטה בפנורמה – אם לא היתה מצביעה לא הייתי מבחין – ומסבה את תשומת לבנו לשיער הפלטינה ופס הצבע הכהה לרוחב עיניה: מדובר בגרסה פייתית לפרס, הרפליקנטית שגילמה דריל האנה ב"בלייד ראנר"! מעניין כמה ביצי פסחא נוספים כאלו מסתתרים בעבודה!

ללא כותרת, שמן על בד, 2021. הבלון הוא שער צילום: רועי מונדר

לתערוכה חלק שני, למראית עין ההיפך המוחלט בכל מובן אפשרי: ציורים היפר-ריאליסטים, חלקם בטכניקת טרומפ-ליויל ("עבודה בעיניים" בתרגום חופשי), שיוצרת אשליה שאנו מביטים בחפצים, ולא בציורים. למשל ציור אריזת קרטון של מקרר שנראה, ובכן, לחלוטין כמו אריזת קרטון של מקרר עד שמביטים בקלוז-אפ. ציורי קופסאות פאזלים ומשחק לוח בשם "טנגרם" שזכור לי מילדותי. בסוף המסלול ציור בלון כסוף בצורת הספרה אפס. זה לא בלון ג'ף קונסאי. משתקף בו עץ, ואייל קוראת לו מונולית, כמו ההוא מ"אודיסיאה בחלל" ואלה שצצו לא מזמן במסתוריות בכל מיני מקומות בעולם.

מה הולך פה? נדמה שאייל ניצלה את ההזדמנות שכבר יש תערוכה כדי להציג את הקוטביות הקיצונית של יצירתה. כמו איורי הפנטזיה,

גם ציורי הטרומפ-לויל, עשויים לעילא ככל שיהיו, נידונים לחוסר אופנתיות כגימיקים, או על בסיס החטא הנורא של יצירת קסם קומוניקטיבי. אני מנסה לנחש ביני לביני שזו פרשת המים מהכותרת: המיתי מול החילוני. אבל זה כמו שירי התום והניסיון של בלייק. אי אפשר האחד ללא השני. עולם מאחורי עולם. חומר ואנטי-חומר. הפתח שבבלון-מונולית: שער בין העולמות. בתחתית אריזת המקרר חתוך פשפש קטן, כמו של חתולים. גם זה שער. אייל מזכירה את קארולוס לינאוס, מדען שוודי מהמאה ה-18 וחלוץ הטקסונומיה, מיון עולם הטבע לממלכות החי והצומח. אייל מוסיפה ממלכה משלה, "ממלכת מעשה ידי אדם" ולכן מה שאנו רואים בחדר ה"חילוני" הוא למעשה המשך מסע נרטיבי, על סיפון ספינת מפרש, בין עולמות. רוב החפצים שאייל מציירת הם ממצאי שווקי פשפשים בשלב האחרון של מעגל החיים שלהם. המשחק "טנגרם" מבוסס על צורות גיאומטריות והרי לכם אבסטרקט בתוך היפר-ריאליזם, עוד שער.

פרט מתוך "עולם מאחורי עולם". פטריות פותחות את התערוכה ומגיחות שוב בסופה צילום: רועי מונדר

פסלוני פטריות קטנים צומחים מחלק מהציורים-עצמים. הפטריות הן ממלכה בפני עצמה. ביהדות מברכים עליהן "שהכל נהיה בדברו", מסבירה אייל, כי אף אחד לא סגור על מה הן. היום כולם מדברים עליהן. גם הן שער בין ממלכות/עולמות. הפטריות של אייל מופיעות בתחילת התערוכה בתור הזהב הילדי-פגאני-רומנטי. הפנורמה שלה נפתחת עם דמות בתה ביער פטריות הגבוהות מקומתה. בסופה, היא מבארת, הן ניזונות מרקב החפצים שאין בהם חפץ, הרקב הפיזי והמנטלי של התרבות, וכך העולם המלאכותי מצטרף גם הוא אל מעגל החיים.

כל זה מוצב בגלריה שהיא מבנה מבודד באמצע שטח פתוח, גן פסלים משונה מוקף שדות חקלאיים. העליה לרגל לקיבוץ הרחוק, הכניסה ל"בית הלבן" ([הלשכה הלבנה](#), המיטיבה, של "טווין פיקס", שחייבת להתקיים כקונטרה ללשכה השחורה), עוד שער, כניסה לרכבת שדים, הסף שבין לבין, רגע המעבר. המוות הקטן. עפרה אייל מהדהדת אותו שוב ושוב. לא פלא שנדבקתי בדיבור בלשונות קדחת משיחית לקראת סוף הביקורת. אני מתנצל.